

- наук із соц. комунікацій: 27.00.04 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2008. 20 с.
3. До українських журналістів // Українська Думка. 1956. 16 серп.
 4. Журналісти до українського громадянства у Великій Британії // Українська Думка. 1948. 6 берез.
 5. Козак С. Журнал «Пороги» (Аргентина): історія, зміст, автори // Український інформаційний простір. 2018. Ч. 1. С. 186—195.
 6. Кошельняк Ю. Преса і громадянство: еміграційна преса, статті «з перцем» і «ложка дьогтю» // Українська Думка. 1949. 26 лип.
- Кушнір О. Журнал «Дукля» (Словаччина, 1953—2004): організаційний, проблемно-тематичний та жанровий аспекти: автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунік.: 27.00.04 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2008. 20 с.
7. Ледянський О. Призначення нашої літератури // Українська Думка. 1951. 15 листоп.
 8. Надуживання преси [редакційна стаття] // Українська Думка. 1949. 9 лип.
 9. Про необхідність етики в журналістиці // Українська Думка. 1966. 20 січ.
 10. Слово до наших читачів: Кілька завваг про позиції і завдання «Української Думки» // Українська Думка. 1949. 7 трав.
 11. Тимошик-Сударикова А. Паризький журнал «Тризуб». 1925—1940: формування та функціонування. Київ: Наша культура і наука, 2013. 408 с.

Юрій Фінклер

УКРАЇНСЬКІ РЕФОРМИ ТА МЕДІЙНІ МІРКУВАННЯ

Будь-яку реформу можна тлумачити як ситуацію, коли політика влади і тактика функціонування мас-медій вважаються рівноправними відповідно до соціально-структурної доцільності тлумачення суті реформи. Політичний простір як вирішальний чинник тиску на громадськість стає медійним, що може відчутно зменшити значення інтересів аудиторії та мінімізувати ідею публічного обговорення реформи. Йдеться про легітимність медіасупроводу реформи. Наголошується на тому, що громадськість насправді може відігравати значну роль у політичному та суспільному тлумаченні реформ, але громадську думку в рамках медійної практики складно визначити. В межах реформування українського суспільства існуючі

як політична, так і соціально-комунікаційна інституціональні структури потенційно можуть стати основою для дієвого функціонування громадськості.

Ключові слова: аудиторія, влада, громадськість, контент, медіа, реформа, супровід.

It has been researched that the public can actually play a significant role in the political and social interpretation of reforms, but public opinion within the framework of media practice is hard to determine. Within the framework of reforming the Ukrainian society, the existing both political and social and communication institutional structures can potentially become the basis for the effective functioning of the society.

Keywords: audience, public, media, power, content, reform, support.

Постановка завдання. В Україні 2014 р. почалися масштабні реформи. Внутрішні справи (поліція), місцеве самоврядування (децентралізація), освіта, медицина стали ключовими сферами життя України, з приводу реформування яких Верховна Рада України погодилась із пропозиціями виконавчої влади. Процеси реформування у принципі вважаються повністю відповідними актуальним парламентським правилам та процедурам, тому немає підстав для сумніву щодо законності проведення реформ. Проблема полягає в іншому: чи можна стверджувати те саме щодо легітимності медіа-супроводу реформ? Відповідь на це, звичайно, залежить від того, що мається на увазі під легітимністю.

Демократія загалом розглядає законність як необхідну зраду задля легітимності (П'єр Розанвалон присвятив цій проблемі книгу [2]). Деякі позитивісти вважають, що, наприклад, для журналістики це достатньо прохолодний стан її існування. Песимістично налаштовані дослідники скажуть нам, що легітимність залежить від населення та його фактичної підтримки реформи. Реалісти вважають, що легітимність залежить від виконання тих вимог, які перевищують дотримання офіційних процедур.

Ця стаття спирається на останню (притаманну реалістам) точку зору; нам необхідно зрозуміти той рівень легітимності, який міститься в межах т. зв. дорадчої теорії демократії. Йдеться про зв'язок між політичною легітимністю, яка має здійснюватися шляхом публічних міркувань (мова про мас-медіа), та принципом рівного доступу до публічної інформації.

Виходячи з теорії громадянського суспільства Юргена Хабермаса, варто обговорити ідею публічного міркування. Медійна практика може створювати проблеми для суспільства, якщо вона не відповідає ступеню відкритості суспільства. Для практики мас-медій особливою є проблема стосунків між «іграми» та «сутністю» у політичному висвітленні контенту медій. Актуалізується, отже, питання специфіки висвітлення у засобах масової інформації проблеми реформ — точніше, розуміння того, як медіакартинка з проблем конкретної реформи вплинула на загальну структурну реформу українського суспільства.

Принципово вибір цієї справи не пов'язаний з інтересом до визначення ступеня легітимності реформи децентралізації. Жодна з реформ в Україні не може вважатися взірцем (а отже, за нашою версією, — легітимною реформою), адже будь-яка реформа обов'язково вказує на зв'язок між ідеєю влади та міркуваннями демократичних реалій сьогодення. Цей тандем демократичного розвитку суспільства (як не згадати стенфордського професора Ларрі Даймонда та його класичний твір «Дух демократії: боротьба за створення вільних товариств в усьому світі» [4]) приводить нас до необхідності суспільної адаптації до реформ. Можна виходити із розуміння того, що і для засобів масової інформації також існувала очевидна можливість реалізовувати свої ідеали, якби медії наполягали на ставленні питання про необхідність реформ узагалі. І якщо в цьому випадку фокус уваги медій не може бути суттю реформ, то суспільні очікування повинні бути обмеженими; але особливості розвитку як засобів масової інформації, так і регуляторних суспільних систем відчутно послаблюють можливості для ефективного громадського обґрунтування реформування суспільства.

Результати дослідження. У міркування над утопією та реальністю як ключовими визначниками політичної та медійної активності громадськості заглибився уже згадуваний Юрген Хабермас. Він поринув у XVIII ст., згадавши і суспільство, що розвивається, і буржуазію у її дуалістичному стані (звісно ж: по-перше, її повноваження дорівнюють повноваженням громад, по-друге, буржуа залишались такими ж громадянами, як і інші учасники суспільних процесів [6]). У суперечках, що панували у лондонських кав'ярнях, серед іншого, розширювались дужки, в межах яких можна було

вписувати відмінності між статусом буржуазії та її ресурсами). Народжувався новий революційний ідеал, сутність якого полягала в тому, що закон більше не буде основою влади, а з правди виокремляться публічні міркування.

Однак громадськість теж є (zareєстрованою чи ні — питання правникам) власником інтелектуальних майна та ідей, і причиною існування цієї форми власності є те, що тільки власність може гарантувати незалежність і формувати передумови участі у публічних міркуваннях. У такий спосіб громадськість допомагає суспільству загалом відмовитися від політики як почуття якості розуму.

Таким чином, існує суперечність між громадськістю як об'єктом теорії та громадськістю як суб'єктом практики. Звісно, що у першому сенсі громадськість є універсальним феноменом «правди». У другому сенсі — це лише невелика меншина суспільства, обрана (а ось професор університету у Кардіфі Джордж Бойн, не оглядаючись на думку громадськості, каже, що вона, громадськість, просто обрізана [3, р. 19]) для участі у певних соціальних процесах. Ця опозиція до загальної байдужої більшості суспільства намагається вирішити проблему віри у майбутнє усього суспільства на підставі вдосконалення умов конкуренції у трикутнику «влада — громадськість — байдуже суспільство». Подібне вдосконалення могло б гарантувати можливість досягнення певної експертної незалежності громадськості.

Однак реалії виявили ілюзорність цих тверджень та марність сподівань на бодай якісь ефективні результати. Ці результати не дотягують навіть до ефектних: український професор Володимир Демченко із сарказмом пише: «З'ясувалося, що масова преса у цьому одразу випередила масову культуру» [1]. Отже, навпаки: висвітлювалося класичне класове суспільство суперечностей, що так і не стало предметом раціонального обговорення як навмисно підірваної ідеї демократичної рівності.

Водночас варто підкреслити, що суспільні ідеали та відповідні пропозиції раціонального вирішення проблеми експертної незалежності громадськості були більш ніж простою і голою ідеологією. Той же Ю. Хабермас описує, як британський парламент робить таємні зустрічі та переговори відкритими і публічно доступними. На межі XIX ст. подібна соціально-комунікаційна відкритість була

необхідністю при розробці тих міркувань, які в ролі постійних критичних коментарів порушували абсолютну парламентську ексклюзивність і перетворили делегатів таємничої місії на офіційно призначених учасників дискусії [6, р. 61].

Обговорення парламенту (уряду, керівників регіонів, міських голів, окремих лідерів тощо) завдяки мас-медіа не можна відокремити від державного сектора, але мас-медіа не повинні трактувати себе як частину цього сектора. Ідея політики як раціональне вирішення завдань на основі громадськості та суспільного обговорення проблем відчула ослаблення у другій половині XIX ст. Практика функціонування засобів масової інформації набула структурно визначених інтересів, серед яких саме вона домінувала до такої міри, що ідея публічного міркування як політичний і координаційний центр демократії опинилася в утопічній невизначеності. Європейська політична структура яскраво ілюструє вплив інтересів більшості політиків на думку громадськості, включаючи розуміння того, що політика як авантюрний розподіл цінностей, що насправді мають суттєве значення для суспільства, є чинником, за Гарольдом Лассвелом, перерозподілу того, «хто що отримує, коли і як» [7].

Зниження рівня політики та авторитету політики в суспільному середовищі є передусім боротьбою між особистими інтересами; це зниження залишає позаду відчутну колісальну ймовірність того, що громадські принципи можуть управляти організаціями, які представляють певні інтереси. Ці організації та політичні партії можуть функціонувати як автономно, так і у взаємодії з іншими демократичними інституціями. Утім, замість одного конкурента система плюралістичних мас-медій породила боротьбу з багатьма організаціями, які, демократично функціонуючи, конкурують між собою. Рухаємось до соціально-комунікаційно замкнутого інституціонального простору, який систематично скасовує логічність стосунків та відносин в управлінні, — таким чином соціально-комунікаційна практика виступає професійним знаряддям, яке зростає, діє та розвивається (або занепадає) разом і паралельно із державними органами влади.

Чому так відбувається?

З одного боку, необхідно визнати той факт, що згадані нами зростання, дія та розвиток (або занепад) соціально-комунікаційної

практики все одно бентежать подальший суспільний розвиток. З іншого боку, ідея суспільних змін завжди належить тій же робочій громадськості, яка постійно борсається в межах одного із трьох згаданих варіантів. Тверезий погляд на жах закритого, контрольованого корпоративного суспільства, де публікується «фактологічна рівність», втрачається будь-яка критична функція, а громадяни перетворюються на апатичну сонливу масу споживачів потоку маніпулятивних медій та індустрії розваг, свідчить про те, що таким суспільством не обов'язково мав би бути «комуністичний рай». Відчуття байдужості та самотності є зрозумілими навіть для суспільств з великими і відчутними політичними змінами та нововведеннями.

Ми не повинні недооцінювати важливість блискавичного розширення загального світогляду, підвищення рівня освіти, можливостей культурної мобілізації та формування критичного ставлення до реалій та, загалом, пов'язану з цим розвитком диференціацію громадськості поза класичними поділами класів. Окрім того, враховується здатність держави до забезпечення власного благополуччя та підтримування такого рівня соціальної апатії, який перетворює незалежність особистості на позитивну функцію. Там, де раніше медії фокусували свою увагу на «аудиторному рішенні» як наслідкові росту державних інтересів, нині контент стає чинником інституційного дизайну системи соціальної байдужості.

І все ж подібне тлумачення роз'яснення громадських ідеалів видається нав'язаною автором ревізією поглядів на те, наскільки сучасне суспільство в цілому прив'язується до медій. Якщо відсутність самокритичності не дозволить комусь відійти від твердині гегелівсько-марксистської сукупності ідеалів майбутнього, той з чітким натхненням щодо «теорії системи» Нікласа Лумана [8] може повторювати старе твердження про демократично контрольоване суспільство. Креативність та діалог унеможливають демонстрацію системної неправди, але майже ніколи не може бути прямого зв'язку між громадськими міркуваннями та рішеннями в площині політичної системи. Цей зв'язок здійснюють призначені установи, які оперують владними функціями, що нівелює демократичну ідею за участю громадськості, яка насправді гірко сміється, перебуваючи між лініями буржуазної публічності і представницької демократії.

Утім, хоча представницька демократія продовжує жити своїм, представницьким, життям, сприйняття реалій допомагає відчувати система медій. Завдяки громадським міркуванням про те, що політика виграє легітимність, сама легітимність медіасупроводу реформ залежить від причин, які підпорядковані політичним рішенням, — маємо т. зв. комунікативну силу громадськості, що проявляється через контроль не над адміністрацією, а над причинами, які формують ідеологію рішень цієї адміністрації.

Ідея політично ефективних і коректних публічних міркувань часто спрямована на ідеалізацію консенсусу, що, як стверджує бельгійська філософія Шанталь Муфф, є наріжним каменем подібних міркувань [9]. Не будемо більше розглядати питання наріжних каменів, але відзначимо: на наше переконання, немає жодних причин, аби інтерпретувати принцип найкращого аргументу як єдиного, що ідеально підходить для консенсусу. Що варто зберегти, так це якийсь єдиний, спільний консенсус (наприклад: *Україна — соборна держава*), допустимий тому, що у конкретну конструкцію вбудовані або фактично обґрунтовані (*адже це — норма Конституції*), або підкріплені практикою (*адже Росія напала на Україну*) твердження.

Згадали Росію (у дужках, щоправда)? Продовжимо про неї: там немає прямої публічної медійної дискусії з приводу будь-якого політичного рішення — прийняття рішення і дискусією про це рішення займається адміністративна влада. Російська практика визначає, що адміністративний консенсус становить найкращий аргумент для аудиторії на кшталт російської. (Або, з важливим доповненням, тимчасово найкращий аргумент, але це знову у дужках.) При цьому й у демократичній Україні формування та рішення більшості не приводять до формулювання остаточного варіанта реформи, але ризик помилки завжди присутній у подачі відповідної інформації. Тому вважатимемо, що як реформи, так і прозорість у політичному процесі ховають легітимність медій.

Незалежно від значних теоретичних та концептуальних змін ідея стримування публічного обґрунтування залишається необхідною передумовою реалізації на практиці високого ступеня відкритості щодо реформування країни загалом та політичних процесів зокрема. Легітимність мас-медій відбувається тому, що політичні

рішення вважатимуться настільки обґрунтованими, наскільки це можливо завдяки мас-медіям, завдяки каналам, які роблять їх доступними для публічного обговорення та аргументів «за» чи «проти». Чеснота пересічного громадянина — підтримати політичну спільноту завдяки медійній практиці, яка, утім, не обов'язково закликає дотримуватися закону незалежно від того, чи відповідає цей закон переконанням пересічного громадянина. Однак співчуття до цієї чесноти ґрунтується на тому, що саме політична влада вимагає від пересічного громадянина визнання власних чеснот, через медіі намагаючись перетворити певну кількість пересічних громадян на громаду.

Незаангажовані медіі надають своїй аудиторії «вільний мандат», сутність якого полягає у тому, що виразником інтересів аудиторії повинна бути краща аргументація, а не оспівування реальності. Аргумент як чинник публічних обговорень у медіях може реально змінити ситуацію із реформами, оскільки ґрунтується на якості фактів та на реальній інформаційній базі. Звичайно, питання «вільного мандата» особливо актуальне, коли йдеться про проведення ключових реформ, адже внесок у висвітлення реформування *чогось там* медіі насправді здійснюють, аналізуючи масштаби реформування у контексті актуальності *чогосьтамної* проблеми з огляду на необхідність делімітації існуючих норм та положень, пов'язаних з дотичністю до актуальності проблеми, якої стосується реформа.

Самі засоби масової інформації часто є центральною проблемою для державного сектора. Поява політичної громадськості в сучасному розумінні стала умовою для поширення контенту, що виокремив таке правління громадськості, яке багато в чому пов'язане з дискусіями в межах аудиторії. Без засобів масової інформації немає робочої громадськості. Не лише громадськість, а й уся політична система суспільства проходить крізь чистилище соціально-комунікаційних взірців — і не треба ігнорувати сенс медійного фільтра для формування певних політичних поглядів, як і недооцінювати роль політичної системи при формуванні соціально-комунікаційних взірців. Однак, коли справа доходить до поточного обміну інформацією та публічного її обговорення, мас-медіі надають необхідні і громадськості, і владі факти. Мабуть, найбільше це

стосується політичних партій, які для використання негативних і песимістичних оцінок використовують медії як законний інструмент впливу.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Останні події політичного, військового, технічного та інших кшталтів засвідчили, що саме медії фактично сприяли виникненню ключових проблем у будь-якій державній програмі із реформами включно. Медії песимістичні, але водночас їхні оцінки можуть бути цікавими, оскільки стосуються деяких особливостей розвитку та пропонують певні альтернативні чи цілком протилежні ситуації, які через чітко артикульовані претензії на кінцеву істину можуть демонструвати демократичність умов функціонування медій. Болючою при цьому залишається проблема ступеня різноманітності подачі контенту, і в цьому плані ми повинні пильно стежити за подачею як певною грою контенту. Факти і почуття, реалії та інтерактивна вигадка суттєво різняться в межах розбіжних поглядів на проблему, аргументацію та перспективи вирішення проблеми. Для аудиторії двигун демократичної політичної спільноти схожий на катіон (медійний, політичний, відпочинковий, інтелектуальний...), при цьому медіа-опосередкована реальність аудиторного простору обов'язково буде редагована дійсністю у тривіальному розумінні, і ця дійсність завжди буде нескінченно набагато більшою, ніж уява медій чи аудиторії, — і це добре для того, щоби обговорювати проблеми, здатні вмістити реалії, за межі яких легко можуть потрапити і пересічні громадяни, і політики.

Отже, проблема фільтраційного статусу медій як загальнодоступного каналу зв'язку гомогенізує інформаційні потоки й елементи обговорення проблеми, що є передумовою динамічного громадського обґрунтування такого ставлення до реформ, яке може сприяти раціоналізації вирішення проблеми будь-якої реформи. Із відчутно скороченою кількістю друкованих медій відбулося й помітне зменшення часу, який витрачає аудиторія у медійному різноманітті, — першість за інтернет-ресурсами? Однак це зовсім не відображає відповідного скорочення контенту різноманітності, який аспірується аудиторією. І це свідчить про те, що реформи, які запроваджуються владою, вносять зовнішню, але не внутрішню контентну різноманітність у діяльність ЗМІ.

Коли асоційовані під конкретну структуру потенціали засобів масової інформації доволі потужно розгортаються у мас-медійному просторі, контент таких медій стає пов'язаним із контекстами функціонування «своїєї» структури. І структури, і їхні медії — ніби індивідуально, але не менш важливо для їхньої взаємодії — підкреслюють систематичність аспекту такої політики (структури — організаційної, ЗМІ — медійної), яка стосується «гри у владу». Той факт, що реформи спричиняють зміни у соціальних структурах (а це підриває традиції та ідеологію), висвітлення реформ у мас-медіях означає зменшення кількості основних суспільних селекторів, що призводить до загострення конкуренції. Ті, хто вимагає дотримання старої ідентичності, йдуть пліч-о-пліч із тими, хто бореться за зростання ролі візуалізації у конкурсі за симпатії суспільства. Іншими словами, відбувається перехід від значення політика до його біржової вартості, що черговий раз підтверджує класичну тезу Ентоні Дауна: «Сторони не отримують голоси, щоби сформулювати політику, але формують політику для того, аби отримати голоси» [5, р. 28]. Наукова перспектива заявленої проблеми полягає, на нашу думку, в тому, щоби проаналізувати рівень моралізації політичного комунікування через мас-медіа, — і аналіз цієї проблеми буде надзвичайно цікавим власне у період просування владою реформ.

1. Демченко В. Медіа і суспільство: міфи та реальність. URL: www.mediakrytyka.franko.lviv.ua/n10/demchenko-suspilstvo.htm.
2. Розанвалон П. Демократична легітимність. Безсторонність, рефлексивність, наближеність. Київ: ВД «Києво-Могилянська академія», 2009. 286 с.
3. Boyne George A. Public Choice Theory and Local Government. London: MacMillan Press, 1998. 168 p.
4. Diamond Larry. The Spirit of Democracy: The Struggle to Build Free Societies throughout the World. New York: Henry Holt and Co, 2008. 464 p.
5. Downs Anthony. An Economic Theory of Democracy. New York: Harper Collins Publication, 1957. 320 p.
6. Habermas Jürgen. Faktizität und Geltung. Frankfurt a. M. Suhrkamp Suhrkamp Verlag, 1998. 704 p.
7. Lasswell Harold Dwight. Politics: Who Gets What, When, how. NY. Smith, 1936. 264 p.

8. *Luhmann Niklas*. Political Theory in the Welfare State. Berlin and New York: Walter de Gruyter, 1990. 248 p.
9. *Mouffe Chantal*. On the political. London: Routledge, 2005. 144 p.

Андрій Яценко

УКРАЇНСЬКЕ ПРАВОПИСНЕ ПИТАННЯ НА ШПАЛЬТАХ АМЕРИКАНСЬКОЇ «СВОБОДИ»

Проаналізовано особливості правописної дискусії щодо нової редакції «Українського правопису». Закцентовано увагу на ролі спільного сучасного українського правописного кодексу для України і для діаспори як ознаки національної єдності.

Ключові слова: *«Український правопис», газета «Свобода», українські мас-медіа, правописна комісія, правописне питання, українська діаспора.*

In this article analyzed the spelling discussion in the American newspaper «Svoboda» («Freedom») about the new modern «Ukrainian spelling». Also explained the role of the general modern Ukrainian spelling code for Ukraine as well as a diaspora as a sign of national unity.

Keywords: *Ukrainian spelling, newspaper «Svoboda», Ukrainian mass media, spelling commission, or the graphical questions, Ukrainian diaspora.*

Архіактуальним питанням, яке, на жаль, досі не вирішене й далі окреслює сьогочасну мовну ситуацію в Україні, є дотримання «Проекту українського правопису» усіма учасниками комунікаційного процесу. Це важливо для утвердження єдиної правописної системи, яка за своїми мовними ознаками наблизитиме «Український правопис» до оригінальної української мови.

Правописна проблема знову постала на порядку денному від 15 серпня 2018 р., коли Міністерство освіти і науки України оприлюднило на сайті зверстаний електронний варіант проекту правопису 2018 р., який складався з 216 сторінок. Зазначмо, що обговорення його повинно було закінчитися 1 жовтня. Через велику кількість зауваг (понад 500) [3] нову редакцію «Українського правопису» повинні доопрацювати до кінця року і подати для затвердження Кабінету Міністрів.